

7. АРХІТЕКТУРА 20 СТОЛІТТЯ

7.1 ЧЕСЬКИЙ КУБІЗМ

Кубізм в архітектурі почався дуже незвично. На Осінній виставці в Парижі 1912 року якась група авторів представила величезний (10 на 3 метри) макет "кубістського дому". Фасади були створені скульптором Раймоном Дюшан-Війон, а оформлення кімнат зроблено кількома людьми, серед яких був Андре Маре, талановитий виконавець і майстер своєї справи. Покої були ефектно обставлені, а стіни прикрашали невеликі картини художників-кубістів. Після виставки в Парижі цей будинок демонстрували на Арморі Шоу в Нью-Йорку.

Стиль *кубізм* - нове віяння епохи, тобто універсальний вид, який підходить під загальний вид мистецтва. Потім з'явилися відразу і перші будови архітекторів-кубістів. Але не в Парижі, а в Празі, у найбільшому центрі кубістського мистецтва.

Архітектура цієї течії надзвичайно авангардна і разом з тим неймовірно традиційна. Ми можемо бачити в ній такі ж знамениті симетричні фасади, фронтони, люкарни, портали, що і в будинках минулих років. Архітектори цієї спрямованості пропонували лише прикрасити оновленими малюнками зовнішній вигляд будівель, які за структурою залишилися колишніми.

Коли закінчилася Перша світова війна, архітектори Чехословацької республіки знову взялися за своє ремесло, але споруди вже стали іншими. Набридли трикутники, створені в 20-ті роки, змінилися півколами і циліндрами. У той момент вони заснували архітектуру під назвою рондокубізм. У Празі і Роттердамі в ХХ столітті були побудовані будівлі, творці яких зуміли по-своєму втілити одне з найбільш нестандартних рішень в кубізмі архітектури.

Цей напрямок знайшов визнання і місце безпосередньо в Празі, оскільки витоки йдуть не тільки в геометричні будівлі, але і в готичну архітектуру, яка притаманна для Праги. Саме готичні прийоми та їх різкість стали для Павла

Янака головними принципами, які й вплинули на створення його теорії кубістичної архітектури.

Прославлені архітектори: провідними майстрами кубізму були Павло Янак, Йозеф Гочар, Властислав Гофман, Еміль Коалічек і Йосеф Хохол. Працювали вони в Празі, а також в інших містах. Найвідомішою у всьому світі будівлею в кубістському стилі значиться будинок "У чорної Матері Божої" в Празі, побудований Йозефом Гочаром.

На сьогодні вигляд цього будинку може здатися повсякденним і нічим не виділяється, але для початку ХХ століття ця будівля була вкрай незвичайною. Властислав Гофман спроектував вхідні павільйони Дяблицького кладовища, Йосеф Хохол побудував житлові будинки під Вишеградом. Крім цього, неподалік від Вацлавської площі можна побачити кубістичні ліхтарі, які розробив Еміль Краличек. Він також став творцем Diamond House в Празі.

5 найталановитіших представників кубізму

Пабло Пікассо, полотно "Авіньйонські дівичі";

Жорж Брак, картина "Будинок в Естаці";

Хуан Гріс, полотно "Портрет Пікассо";

Поль Сезанн, картина "П'єро і Арлекін";

Фернан Леже, полотно "Будівельники".

7.2. ČESKÝ KUBISMUS

Je originální český sloh. Prosazuje zásadu, že hlavním architektonickým tvarem je krychle a charakterizují jej šikmé plochy. Vrcholil ve 20. letech minulého 19. století. Mezi významné stavby českého kubismu patří dům U Černé Matky boží v Celetné ulici, postavený architektem Josefem Gočárkem (1880-1945) v r. 1912, či vily a domy pod Vyšehradem postavené architektem Josefem Chocholem.

Kubismus vznikl v malířství, projevil se v sochařství, v Čechách pronikl i do architektury a užitého umění. Nenabyl povahy uměleckého slohu. Jeho vývoj byl

omezen na sedm let (1907-1914). V Paříži ho založili *Pablo Picasso* (1881-1973) a *Georges Braque* (1882-1963).

Matisse popisoval obrazy jako kompozice složené z „petits cubes“ (malých krychlí). Kubismus překonal protiklad mezi pevným tvarem a prostorem kolem něho. Předměty proměňují svoji podobu i kvalitu, pevná a hustá hmota se jeví jako průhledná, tvar je současně konvexní i konkávní, kniha se stává stolem a lidská postava hudebním nástrojem. Kubismus objevil protikladnost a mnohoznačnost světa. Kubisté položili základ pro nefigurativní (abstraktní) umění.

Roku 1907 maloval Picasso figurální kompozici *Slečny z Avignonu*. Objemy lidského těla zredukoval na barevné plochy, které jsou propojeny s jinými barevnými plochami na pozadí. Obraz je počátkem před kubistického (protokubistického) období. Silný vliv Cezannův a černošského sochařství, které svobodně deformovalo tvary a proporce lidského těla.

Analytický kubismus je spojení tvaru s prostorem. Průhledné a neprůhledné předměty se prolínají a proměňují dané vlastnosti hmoty.

Použití písmen ve struktuře obrazu představuje proniknutí tradičních symbolů s konvenčním obsahem. Tím se kubisté rozešli s principem novověké malby od renesance, kdy obraz byl iluzí viděné skutečnosti a navázali na středověké pojetí obrazu jako symbolu. Jeho vztah ke skutečnosti je myšlenkový. Kubistická koláž – r.1912 nalepil Picasso na plátno pruh látky a vznikl další paradox „reálného“ a „fiktivního“.

Technika koláže urychlila vznik syntetického kubismu (1912-1914). Linie, barva a textura (charakter materiálu) se staly nezávislými malířskými prvky. Místo analýzy, to je rozkladu, nastoupila v syntetickém kubismu konstrukce (syntéza = skládání). Syntetický kubismus používal reálné fragmenty (lepené papíry), barevné plochy a výrazné obrysy.

Kubismus v Čechách:

Malířství – Kubišta, Filla, Procházka, Špála, Josef Čapek

Sochařství – Gutfreund

Architektura – Gočár, Chochol, Vlastislav Hofman

Čeští architekti samostatně aplikovali kubistické principy na architekturu.

7.3. ARHITEKTURA 20- 70 -тих РОКІВ 20 СТОЛІТТЯ

Пуризм в архітектурі проявився в очищенні геометричної основи форм, засновниками були А. Озенфант і Ле Корбюзьє, які маніфестом поклали початок розвитку напрямку. В Чехії пуризм розвивали архітектори Й. Хохол і Б. Феуерештейн і також члени так званої Пуристичної четвірки (Й. Фрагнер, Е. Лінгарт, К. Гонзік, В. Обртел).

Функціоналізм

Архітектурна форма відповідала функціональним потребам обслуговування та використання будівлі. Напрямок поширювався від половини 20-тих років в Європі, у світі відомий під назвою інтернаціональний стиль.

Йосип Плечнік. 1920 року був призначений наказом уряду Чехословаччини архітектором Празького граду.

Евжен Лінгарт, Гімназі док. Едварда Бенеша у Празі, вул. Європейська, 1938. Богуслав Фухс – представник брненської архітектурної школи. М'ясна біржа (1924), готель Авіон (1927).

7.1. FUNKCIONALISMUS A KONSTRUKTIVISMUS

Ve 30. letech minulého století česká moderní architektura navázala na konstruktivismus architekta Jana Kotěry (1871-1923), který mimo jiné navrhoval stavbu Právnické fakulty v Praze, a pod vlivem architekta Le Corbusiera se opět vrátila k účelovosti. Významnými stavbami českého funkcionalismu jsou obchodní dům Bílá labuť nebo Veletržní palác. Stále více se prosazovaly zásady urbanismu. Ukázkou zdařilé koncepce urbanismu je Gočárův regulační plán Hradce Králové a Gahurův regulační plán výstavby Zlína.

Чеська архітектура після 1945р.

I. 1945-1948

Кінець 30 років приносить критику функціоналізму і розуміння його межі; на основі цього протягом 40-вих років виділилися дві основні теоретичні лінії: *технократична* (Воженілек - Злін) і *сюрреалістична* (Ладіслав Жак). Паралельну течію представляв *монументалізм*, характеризований як надчасовий та традиційний (Я. Фрагнер, О. Томаєр.).

Зустрічаються утопічні проекти, які кардинально змінюють міста та пейзажі (Йозеф Гавлічек). Вагому роль відіграє *філософія голізму* та її аплікація в архітектурі (Яна Сокол, Ружена Вацкова); феномен «обжитого пейзажу» (Ладіслав Жак).

Для повоєнних архітекторів спільним є пошук соціалізму – радянського, скандинавського, англійського; регіоналізму (спроба пошуку типової місцевої та традиційної мови) (В. Глінський, оновлення Лідіце); реалізація концептуального планування напр. Злін до і після війни; 1945-1948 роки відображали різні варіації цих тенденцій.

II. 1948-1958 - потужна, націлена ідеологізація архітектури і мистецтва

Соціалістичний реалізм - новий режим радикалізував молоду генерацію, яка без власного досвіду, в ім'я соціалістичного режиму виступила проти генерації «буржуазних та космополітичних» модерністів (до критиків належав і згодом відомий архітектор В. Махонін); у 1953 році відбулася Перша державна конференція делегатів чехословацьких архітекторів, де були озвучені головні тези щодо критики авангардистів, які не відчували потребу переходу до соцреалізму.

7.2. POVÁLEČNÁ ARCHITEKTURA

Po druhé světové válce architektura vlivem politických událostí začala napodobovat sovětskou architekturu (hotel Internacionál v Praze) a nastal rozvoj masové výstavby sídlišť panelovou technologií, který vyvrcholil v 80. letech. Budování panelových sídlišť bez urbanistické koncepce poničilo mnohde původní

ráz měst a vedlo k tomu, že se jednotlivá města začala sobě vzájemně podobat. Z šedi a uniformity poválečné architektury vynikl československý pavilón na světové výstavě v Bruselu (1958), který byl přenesen do Prahy na Letnou, a televizní vysílač na Ještědu. Úspěšně byly provedeny rozsáhlé rekonstrukce památkových měst, například Slavonice, Cheb, Telč nebo Český Krumlov, a významných budov - Betlémská kaple, Karolinum, Emauzy.

Основні ознаки соціалістичного реалізму в архітектурі:

типові композиції з історичними послідами (радянські зразки і спроба поєднання із чеським ренесансом); відновлення традиційних будівельних підходів; відновлення традиційних для урбанізму типів будівель і площ, тотальне запозичення ідей із радянських міст; головний акцент ставився на ідеологічну відповідність архітектури, без огляду на якість будівель.

Приклади нових міст та урбаністичних комплексів:

В. Мелуда і кол., Острава – Поруба, 1951-1955;

Зденек Шпачек – Рудольф Спачіл – Драгомір Махат, Гавіржов, 1952.

Приклади яскравих соцреалістичних будівель:

Франтішек Єржабек і кол., - *Грандготель Інтернаціонал*, Прага – Дейвіце, 1952-1957; Ярослав Крауз - *Будинок культури в Оставі над Огрою*, 1953-1955.

Будівлі, які не зважаючи на не дуже сприятливі умови режиму, можна вважати вартими:

Антонін Гензер- *готель Ялта в Празі*, 1954-1956;

Ярослав Фрагнер - *Планетарій в Стромовці*, 1953-1956;

Ярослав Фрагнер - *Будинок культури в Оставі*, 1954-1958.

III. 1958-1970

Всесвітня виставка ЕХРО 58 і брюссельський стиль

Виставка ЕХРО 58: чеська презентація на тему: «Один день із життя Чехословаччини» – ілюзія про країну, яка зачаровує.

Вибрані реалізовані проекти:

Франтішек Цубр, Йозеф Грубий, Зденек Покорний, Павільйон ЕХРО 58 у Брюсселі, 1956-1958; павільйон потім був перенесений до Праги.

Інтернаціональний стиль в архітектурі 60-тих років

Всесвітня виставка **ЕХРО 58** привнесла у чеську архітектуру ковток свіжого повітря, так зароджуються перші проекти так званого «інтернаціонального стилю», застосовуються нові технології та архітектурні зразки

Феномен ОІАЛ (SIAL)

Об'єднання інженерів і архітекторів Ліберецького краю (SIAL Sdružení inženýrů a architektů Liberecka) було в кінці 60-тих років разом із Прагою головним архітектурним центром Чехії. Офіційному заснуванню об'єднання у 1968 році передував період роботи Карла Губачка і його найближчих співробітників (М. Масак, О. Бінар, З. Патраман та інші), найвідомішою роботою котрих є телевежа на Єштеді (1963-1973). У 1969 році була заснована школа (SIALu), молоді випускники якої належали до найталановитіших митців своєї епохи і дуже позитивно вплинули на розвиток архітектури під час «важких» 70-80 – тих років.

К. Губачек, З. Захарш, З. Патрман *Телевежа і гірський готель Єштед* (1963-1973). М. Масак *Торговий комплекс Єштед* (1968-1979), знесений 2009.

Кінець 60-тих років

Другу половину 60-тих років можна відзначити за велику кількість надзвичайно якісних будівель і проектів, які представляли різні тенденції чеської та західної архітектури. Реалізація більшості проектів тривала аж до кінця 70-тих років, деякі ж взагалі не були повністю добудовані.

В.Махонінова, В. Махонін - *Готель Термал в Карлових Варах* (1965-19 69);

К. Плагер - *Будова Федеральних зборів* (1966-1973).

IV. 1970-1989

70-ті роки характеризуються негативною зміною настроїв у суспільстві після серпневої окупації 1968 року. На початку десятиліття ще можна було побачити якісні проекти ще з кінця 60-тих, а ось роботи 70-тих і 80-тих років, без врахування декількох проектів, можна вважати застійними та проблемними. Головною причиною була еміграція та тиск на митців 60-тих років.

Варті уваги будівлі побудовані після 1968:

творчість випускників школи «SIAL», які брали участь і в міжнародних проектах та конкурсах; будівлі і проекти Карла Плагера, які продовжували традиції 60-тих років; будівлі нової генерації.

В основному проекти реалізовувалися у дрібних формах та у менших містах:

М. Масак, Дж. Ейслер, М. Райніш - *Торговий будинок Май* (1972-1975);

Р. Жертовна - *Торговий будинок Пріор в Пардубіце* (1971-1974);

П. Купка, К. Прагер - *добудова Національного театру у Празі* (1973-1983);

(концепція, експлуатаційна частина та будівля ресторану - П. Купка (1973-1981);

Нова сцена – К. Прагер (1981-1983);

М. Брікс - *Музичний павільйон в Маріанських лазнях* (1986-1991).

В. Мілуніч, Я. Лінек, *Будинок пенсіонерів, Прага – Ходов* (1983-1989).

7. 3. ФОТОАЛЬБОМ 7. ARCHITEKTURA 20. ST.